

MATINALS SEAS 2022-2023

Excursió dia 11 de juny de 2023

CASTANYER DE CAN CUC I VALLFORNÈS (Montseny)

Pantà de Vallfornès

El pantà de Vallfornès és un embassament que pertany a la riera de Vallfornès (conca del riu Besòs), creat per una presa situada al municipi de Cànoves i Samalús, a la comarca del Vallès Oriental. Fou construït entre el 1985 i el 1989 i té com a característica especial el fet que fou el primer pantà de Catalunya la presa del qual està formada per pedra i terra compactada.

Pantà de Vallfornès. Totes les fotos són de Josep Gil

L'embassament pot acumular 2.300.000 m³ d'aigua, la qual permet regar 500 ha de conreus i, fins i tot, consums extraordinaris de les poblacions de Cànoves i Samalús i Cardedeu. És per això que els ajuntaments de les dues viles són dos socis més dins de la Comunitat de Regants. Actua com a connector entre el Montseny i els sistemes agroforestals de la plana del Vallès.

Està format per un cinyell de muntanyes, de turons i serrats des del pla de la Calma a l'obaga d'en Cuc, entre els quals hi ha Roca Centella, el Mojó, el turó Monner, el puig del Sui (el punt culminant, amb 1.322 m d'altitud), el turó d'en Cuc (on confronten els termes de Cànoves i Samalús, Tagamanent, Montseny i Sant Pere de Vilamajor) i la colada i la serra de Palestrins, al centre del qual hi ha el mas de Vallfornès, edifici meitat fortalesa, meitat casa forestal, al camí del pla de la Calma, construït pel senyor de Tagamanent i restaurada pel seu fill, Dalmau de Rocabertí, de la família dels comtes de Peralada, l'any 1610.

Característiques

L'embassament té una superfície inundable de 112.400 m², la capacitat total és de 2.156.600 m³ i la longitud de les aigües embassades, des de la presa a la cua de l'embassament, és de 1.100 metres. La presa té una longitud de 160 m, una alçària màxima de 61,50 m i 10 m d'amplada en el coronament, amb un nucli impermeable d'argila, amb filtres i l'escullera de protecció formada per un talús, aigües amunt, de material granular, en proporció de 2,5 m de longitud per cada metre d'alçària i un altre talús, aigües avall, en proporció de 2:1.

Pluviometria

No es posseeixen dades pluviomètriques d'aquests paratges de Vallfornès ni de la rodalia, però per les dades subministrades per les estacions de Cànoves i del turó de l'Home, les més immediates, emplaçades a 3,2 km i a 10 km, respectivament i en línia recta, s'estima que la mitjana anual de les precipitacions caigudes en el sot de Vallfornès és d'uns 935 l/m², o sigui que en un any cauen en aquella vall uns 11.678.000 m³ (més de 5 vegades la capacitat de l'embassament), dels quals fins ara només s'aprofitaven els cabals recollits a les recloses per les sèquies durant els mesos de maig a setembre i que es perdien durant la resta de l'any. L'embassament regularitza el cabal de la riera i acaba amb les seves avingudes i revingudes i amb els llargs estiatges, produïts per l'eixut i la gran evaporació.

Al sot de Vallfornès s'estima que, en terme mig, en els mesos de setembre i d'octubre, hi cauen 109 i 112 l/m², mentre que pel juny n'hi cauen 67 i pel juliol només 43. O sigui que, fins ara s'han anat perdent les aigües quan no es necessitaven.

Enginyeria

El cabal de les aigües ajuntades a l'embassament és interceptat per un mur aixecat a base de terra compactada i impermeable i serveix de nucli per a l'aixecament d'una muntanyola artificial. Sobre aquest pujol s'hi ha plantat arbres i matolls a fi de simular que la presa és un paratge natural.

El pantà de Vallfornès des del camí que va del castanyer de Can Cuc a la masia de can Cuc.

Aquest tipus d'embassament, inspirat en construccions d'origen italià, amb el nom tècnic de *laghetto collinare*, s'aixeca enmig de les vessants de dues muntanyes per entremig de les quals discorre un riu o una riera. Aquest és el primer i el més important embassament d'aquesta mena construït a Catalunya, un tipus de pantà que posteriorment s'expandiria i que permet una millor integració de la presa en el marc natural on està enclavada.

Història

Les obres començaren el març del 1985. El projecte, confeccionat pel Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca pels enginyers Cándido Avendaño Salas i Miguel A. Carrillo Suárez, comprenia l'excavació de l'embassament, en el qual es va treballar des de principis de març del 1985: la construcció de la presa, el desviament de la riera, la instal·lació dels aparells d'auscultació per a comprovar l'entrada i sortida dels cabals, la construcció d'un nou camí d'accés de 1670 m de longitud i de 5 m d'amplada, perquè l'antic camí ja està inundat per les aigües; i el traçat d'un altre camí de 160 m de longitud per 10 d'amplada fins al coronament de la presa.

Finalitzada la construcció de l'embassament, el 1989 foren tancades les comportes de la presa a fi que el pantà comencés a recollir les aigües que cauen a l'embut muntanyenc.

Per reduir els efectes de l'alteració ambiental, estava consignat un milió de pessetes per a la repoblació piscícola de l'embassament, altres dos milions per a condicionar les zones alterades per l'extracció d'àrids, i altres tres milions per a repoblar, amb flora autòctona, les superfícies que hagin restat sense vegetació.

Castanyer de Can Cuc

El Castanyer de Can Cuc o Castanyer Gros de la Casa del Bosc (*Castanea sativa*) és un arbre monumental situat a l'indret de la Baga d'en Cuc (a 780 msnm) en el terme municipal de Cànoves i Samalús (Vallès Oriental), el qual és l'arbre més gruixut de tot Catalunya amb diferència.

Dades descriptives

- Perímetre del tronc a 1,30 m: 11,76 m.
- Perímetre de la base del tronc: 20,66 m.
- Alçada: 24,17 m.
- Amplada de la capçada: 25,32 m.
- Altitud sobre el nivell del mar: 786 m.

Entorn

Es localitza a la vall de la riera de Vallfornès, tributària del riu Mogent, la capçalera del qual s'inicia al sector meridional de la Calma (un dels llocs més feréstecs del Montseny), dins la finca de Can Cuc. El paisatge dominant és un alzinar muntanyenc, amb predomini d'alzina acompanyada per algun cirerer de bosc, castanyers afeblits i algun freixe. Destaca la presència d'algun rebrot de gatell i poll negre. A l'estrat herbaci, hi ha ortiga, trèvol pudent, corniol, maduixer de bosc, colitx, esbarzer, rogeta, falguera, vidalba i galzeran.

Aspecte general

L'estat general del brancatge i el fullatge és regular. Presenta una gran cavorca, que amb el pas dels anys s'ha anat buidant amb l'ajuda d'alguna llampada, d'un incendi accidental esdevingut el 1936 -que va cremar-ne el tronc principal durant tres dies i tres

nits- i d'un altre provocat els anys vuitanta. A més, sembla que el castanyer no gaudeix de les aportacions hídriques que necessita. L'entorn, tot i estar ben mantingut per la família propietària, pateix el trepig continuat de corrues de curiosos que al llarg de l'any hi desfilen. Algun any la producció de castanyes ha fracassat, cosa que preocupa per si es tracta de la manifestació d'alguna fitopatologia no identificada.

Curiositats

L'any 1960, un carboner va aprofitar la seua cavorca per instal·lar-s'hi durant un any i mig, la qual cosa dona una idea de la magnitud de l'interior de l'arbre. Aquest tipus de castanyer de tanta envergadura de soca pertany al grup dels arbres llavorers, la funció dels quals ha estat la producció de castanyes. És considerat per la Generalitat de Catalunya com a Arbre Monumental.

Accés

És dins dels límits del Parc Natural del Montseny. Un cop som al poble de Cànoves (carretera BP-5107), agafem la pista forestal que duu al pantà de

Vallfornès, el passem tot pel seu lateral fins a trobar, poc després d'arribar al naixement del pantà, una pista a mà dreta que indica la propietat de Can Cuch. Seguim aquesta pista un parell de quilòmetres i quan trobem la font de Can Cuch (que queda a la dreta del camí) a uns 300 metres més amunt hi ha un camí que tomba a l'esquerra i que, després de seguir-lo un parell de minuts, ens deixa just a sobre del descomunal castanyer, el qual queda a la nostra esquerra. GPS 31T 0445827 4620685.

Referències literàries

Hi ha un poema de Francesc Bardera i Massó que comença així:

El Castanyer Gros

És un arbre de ma terra
per poca gent conegut,
clavat enmig de la serra
en un racó espès i brut,
té al davant, a la carena,
Palestrins, dret i sorrut,
l'Aliga sobre l'esquena,
per llit, la Baga d'en Cuc
on el torrent li fa ofrena
de l'aigua que allí recull,
a dalt, la Calma serena
i la majestat d'El Sui. (...)

Can Cuc de la Muntanya

Can Cuc de la Muntanya és una obra de Cànoves i Samalús (Vallès Oriental) inclosa a l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya.

Descripció

És un edifici aïllat de planta rectangular. Consta de tres crugies paral·leles, planta baixa, pis i, només a la crugia central, golfes. Està cobert amb teulada a dues aigües. La façana és asimètrica, en el centre hi ha el portal de grans dovelles rectangulars formant un arc de mig punt; la dovella central porta la data de 1711. Les finestres són de pedra, totes elles amb ampit i, al damunt, tenen un arc fet de maó tapiat. Els cossos annexos de darrere aprofiten el desnivell. A la finestra de l'esquerra hi ha gravada la data de 1726.

Can Cuc de la Muntanya.

Història

En el fogatge de 1553 apareix documentat Garau Cuch. Segons els documents conservats a la parròquia, la casa ja existia el segle XIV i, possiblement, amb anterioritat. Els orígens precisos de l'actual construcció són desconeguts, però a principis del segle XVIII va tenir una important reforma o va ser aixecada de nou, tal com ho indiquen les dates gravades a les llindes.

Sant Salvador de Terrades

Sant Salvador de Terrades és una ermita situada al veïnat de muntanya de Cànoves, al terme municipal de Cànoves i Samalús (Vallès Oriental). L'edifici actual data de 1930 i fou construït sota la direcció de l'arquitecte Josep Maria Pericas i Morros. Aquesta ermita està inclosa en l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya. S'hi celebra un aplec el primer diumenge d'agost.

Descripció

Edifici d'una sola nau amb creuer i absis pentagonal. La coberta és composta: el tros de la nau i el creuer és a doble vessant, un en sentit longitudinal i l'altre transversal, i l'absis té cinc vessants que concorren

en un sol punt. La façana està emmarcada per una mena de pilastres que acaben en arquets cecs. En el centre hi ha un gran arc apuntat i en el seu interior la porta allindana i tres finestres d'arc apuntat. A banda i banda hi ha dues finestres d'arc rodó. El capcer és un gran arc parabòlic rematat per una creu de pedra. A la dreta, damunt el creuer, hi ha el campanar de paret amb tres obertures d'arc de mig punt. En el creuer i en el centre de l'absis s'obren grans finestres d'arc apuntat.

Història

L'ermita forma part d'un veïnat de masies cap al vessant meridional del turó del Pi Novell. Es té constància de l'existència d'una ermita en aquest lloc des de l'any 1226, possiblement fundada pels senyors del castell de Cànoves. L'edifici actual es va aixecar de nou l'any 1930 sota la direcció de l'arquitecte Josep Maria Pericas i Morros. És d'estil neogòtic amb alguns elements del romànic.

L'ermita fou construïda per capritx de Rafael Morató Senesteva, acaudalat industrial barceloní amb interessos tèxtils i naviliers. Fou soci de Foment del Treball Nacional i presidí en tres etapes el Reial Club Marítim de Barcelona (1909-15, 1917-19 i 1933-36), del que finalment en fou nomenat President Honorari. Va

Ermita de Sant Salvador de Terrades.

ser regidor de l'Ajuntament de Barcelona (1930) i va rebre la Placa d'Or del Mèrit Naval. Fou assassinat el 1937 en el context de la Guerra Civil Espanyola.

L'ermita formava part de la seva finca Can Quintana. Acabada la Guerra Civil, la finca passà a mans de la família Volart, qui va fer donació de la capella al Bisbat. Durant el transcurs de l'any 2015, el Bisbat retornà l'ermita a la família Volart.

Josep Gil
SEAS, juny 2023